

Till: Skolverket, remiss.sexosamlevnad@skolverket.se

Diarienummer: 2018:01394

Remissyttrande från: Sveriges Kvinnolobby

Remissvar: Förslag till ändringar i läroplaner vad gäller kunskapsområdet sex och samlevnad

Sammanfattning av synpunkter

Sveriges Kvinnolobby har tagit del av Skolverkets konsekvensutredning avseende förslag till ändringar i läroplaner vad gäller kunskapsområdet sex och samlevnad samt de presenterade ändringsförslagen i samtliga läroplaner. Tyvärr finner vi att Skolverkets förslag i stora delar direkt strider mot de direktiv som givits. Trots att utbildningsdepartementet har uppdragit åt Skolverket att utreda hur hedersrelaterat våld och förtryck pornografi ska lyftas i skolans läroplaner lämnar Skolverket inte något sådant förslag. Samtidigt fortsätter Skolverket att presentera förslag som innebär en återgång till ett könsneutralt språk, vilket står direkt i strid med den av riksdagen antagna strategin för jämställdhetsintegrering och riskerar att allvarligt underminera skolans jämställdhetsarbete. Utöver detta kan Sveriges Kvinnolobby konstatera att konsekvensutredningen saknar ett genomgående jämställdhetsperspektiv i sin kunskapsgenomgång, sin analys och sina förslag. Vi förordar därför att konsekvensutredningen och de tillhörande förslagen ska tillbakavisas i sin helhet och att uppdraget ska göras om med förnyade och förtydligade direktiv av en extern utredare.

Skolverkets konsekvensutredning och ställningstaganden

1.2 Begreppet sexualitet och relationer

Sveriges Kvinnolobby avstyrker förslaget om att ersätta begreppet "sex- och samlevnad" med begreppet "sexualitet och relationer". Ordet "sexualitet" riskerar att förmedla ett ensidigt fokus på individens sexualitet samtidigt som ett bredare samhällsperspektiv och viktiga teman som våld, övergrepp och maktutövning exkluderas. Vi menar att frihet från våld torde vara minst lika viktigt för skolan att förmedla som "sexuell identitet" och "sexuell preferens" som lyfts fram som exempel i konsekvensutredningen.

Av samma skäl vänder vi oss mot begreppet "relationer" som signalerar att sex alltid sker inom ramarna för fasta förhållanden mellan personer. Det betyder att sexuella trakasserier

KARLBERGSVÄGEN 86 A

113 35 STOCKHOLM

08-33 52 47

info@sverigeskvinnolobby.se

www.sverigeskvinnolobby.se

och övergrepp som sker utanför relationer lämnas därhän. Sveriges Kvinnolobby menar att det snäva begreppet "sexualitet och relationer" inte är i linje med den intention som uttrycks i uppdraget och som lyfter hedersrelaterat våld och förtryck, pornografi och samtycke och därmed riktar fokus mot just vålds- och maktutövning.

1.3 Samordning av formuleringar in läroplanerna

Konsekvensutredningen och de tillhörande förslagen om att samordna formuleringar om jämställdhet i läroplanerna tar sin utgångspunkt i de förändringar som redan genomförts för de obligatoriska skolformerna och som bland annat innebär en återgång till ett könsneutralt språk. Sveriges Kvinnolobby har i tidigare yttrande över Skolverkets förslag till ändringar i läroplaner vad gäller jämställdhet (Dnr 2018:00027) framfört stark kritik mot dessa förändringar som vi menar strider mot den av riksdagen antagna strategin för jämställdhetsintegrering och allvarligt försvagar skolans jämställdhetsarbete.

Vi instämmer i de synpunkter som framförts av Jämställdhetsmyndigheten, Nationella sekretariatet för genusforskning och Skolforskningsinstitutet om att könsneutrala skrivningar osynliggör jämställdhetsproblem och att det i läroplanen måste framgå att jämställdhet per definition handlar om maktförhållandet mellan kvinnor och män. Skolverkets förslag om att använda bekönade begrepp i de avsnitt av läroplanen som handlar om jämställdhet men att i övrigt tala om "elever" eller "elever oberoende av könstillhörighet" löser inte dessa problem. Strategin för jämställdhetsintegrering innebär att ett jämställdhetsperspektiv ska integreras i alla delar av alla verksamheter, processer och beslut.

Jämställdhetsperspektivet ska således byggas in i den ordinarie strukturen, och inte blir ett sidoprojekt. Att som Skolverket föreslår endast använda bekönade begrepp i de delar av läroplanerna som explicit handlar om jämställdhet är att göra det motsatta. Sveriges Kvinnolobby föreslår istället att begrepp som "elever", "barn" och "elever oavsett könstillhörighet" genomgående ska ersättas med begreppen "flickor och pojkar" i samtliga läroplaner.

När det gäller förslag om att i läroplanerna samordna skrivningar om att "sexism" ska motverkas vill Sveriges Kvinnolobby invända att begreppet sexism är otydligt och att det kan bli svårt att följa upp ett sådant arbete. Vi förordar att begreppet sexism tydligt definieras eller ersätts med termen "könsdiskriminering" så som i gällande lagstiftning. Denna synpunkt framfördes även i vårt tidigare yttrande över Skolverkets förslag till ändringar i läroplaner vad gäller jämställdhet (Dnr 2018:00027).

Sveriges Kvinnolobby tillstryker ändringar som förtydligar rektorns ansvar för utbildningens jämställdhetsperspektiv. Vi vill utöver en hänvisning till FN:s konvention om barnets rättigheter föreslå se en hänvisning till FN:s Kvinnokonvention i samtliga läroplaner.

1.4 Förtydligandet av kunskapsområdet sexualitet och relationer samt 2. Alternativa lösningar

När det gäller det nya stycke som föreslås i de olika läroplanerna under rubrikerna Skolans uppdrag, Gymnasieskolans uppdrag respektive Perspektiv i utbildningen har Sveriges Kvinnolobby flera invändningar. För det första anser vi det är en allt för låg och svag ambition att tala om skolans ansvar att "se till att eleverna får möta frågor om sexualitet och relationer". Här vill vi se ett tillägg som också framhåller skolans ansvar att aktivt bidra till att pojkar och flickor utvecklar sunda jämställda relationer som är fria från våld, trakasserier och övergrepp. Vi delar inte Skolverkets bild att de förändringar som föreslås i stycket omfattar både individuella, relationella och samhällliga perspektiv då vi anser att det senare helt saknas.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Sveriges Kvinnolobby menar att det är otillräckligt att hävda att hedersrelaterat våld- och förtryck "tydligt kan relateras" till de formuleringar som föreslås om självständiga val och egna och andras rättigheter i nämnda stycke. Tvärtom är det av stor vikt att explicit adressera och benämna hedersrelaterat våld och förtryck som skiljer sig från andra former av våld och som länge har osynliggjorts. Det är svårt att förstå Skolverkets resonemang om att det skulle vara alltför detaljerat att lyfta en form av våld och förtryck som är en del av vardagen för mer än var sjätte niondeklassare i Sveriges tre största städer¹.

Sveriges Kvinnolobby reagerar också på Skolverkets motivering om att benämning av hedersrelaterat våld och förtryck skulle kunna "leda till att grupper ställs mot varandra". Denna argumentation har tidigare varit vanligt förekommande och ofta använt för att osynliggöra och relativisera allvarliga brott och inskränkningar i framförallt kvinnors och flickors liv och friheter.

Sveriges Kvinnolobby tillstyrker de föreslagna meningarna om självständiga val och rättigheter men vill därutöver se ett tillägg som specifikt lyfter hedersrelaterat våld och förtryck, vilket efterfrågas i uppdraget till Skolverket. Ett sådant tillägg bör utöver kunskap om rättigheter

---

¹ Rúna í Baianstovu, Sofia Strid, Hanna Cinthio, Emmie Särnstedt och Jan-Magnus Enelo (2018) Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar, Örebro universitet

även lyfta skolans ansvar att förebygga, identifiera och ingripa mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Pornografi

Skolverket menar att den avslutande meningen i nämnda stycke inkluderar pornografi utan att detta uttalas. Meningen anger att eleverna ska "ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang". Sveriges Kvinnolobby menar att det är direkt felaktigt att beskriva pornografi som en form av media bland andra. I verkligheten är pornografi en global industri som producerar, distribuerar och tjänar pengar på övergrepp mot och förnedring av kvinnor. Vi har också svårt att tro att rektorer, lärare och andra praktiker som läser läroplanen kommer att associera "medier och andra sammanhang" till pornografi.

Vidare menar vi att inledningen som säger att elever ska "ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt" är allt för svag. Istället bör läroplanen ange att skolan har ett ansvar att säkerställa att samtliga elever utvecklar ett kritiskt förhållningssätt.

Till sist vill vi även invända mot den del av meningen som talar om "hur relationer och sexualitet framställs" och som vittnar om en stor okunskap om pornografins innehåll och verklighet. Pornografi är inte fiktiva filmer som förmedlar en fantasi. Tvärtom är de scener som pornografien visar verkliga våldtäkter och övergrepp som har utförts på verkliga kvinnor.

Likt när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck förordar Sveriges Kvinnolobby ett tillägg som specifikt lyfter pornografi och som ersätter nuvarande förslag. Tillägget kan förslagsvis formuleras enligt följande:

"Skolan ska säkerställa att samtliga eleverna utvecklar ett kritiskt förhållningssätt till pornografi och pornografins inneboende syn på sex, relationer, makt och kön."

Samtycke

Sveriges Kvinnolobby varken tillstyrker eller avstyrker förslaget om att använda begreppet "frivillighet" istället för begreppet "samtycke". Därutöver vill vi i detta sammanhang se tillägg om att frivillighet/samtycke förutsätter en viss nivå av makt och jämbördighet samt om att det aldrig går att samtycka till övergrepp och våld. Dessa båda aspekter lyfts också av Sexualbrottsutredningen (SOU 2016:60) som ligger till grund för samtyckeslagstiftningen. För att fånga flickor, och vissa pojkar, som lever i en hederskontext är maktperspektivet särskilt viktigt att lyfta i förhållande till samtycke. Den flicka som inte ens får välja vem hon ska umgås med, vilka kläder hon ska ha på sig och vem hon ska bli kär i kan heller inte förväntas samtycka till sex.

4.2 Jämställdhet

Som framförts tidigare i detta yttrande menar Sveriges Kvinnolobby att flera av de förslag som Skolverket presenterar direkt försvårar jämställdhetsarbetet, i synnerhet när det gäller samordning av formuleringar i läroplaner som innebär en återgång till ett könsneutralt språk. Vi motsätter oss därmed Skolverkets bedömning om att förslagen inte skulle innebära några negativa konsekvenser för skolans jämställdhetsuppdrag.

Förslag till ändringar i läroplanerna

Nedan presenteras våra kommentarer på Skolverkets förslag till ändringar i gymnasieskolans läroplan. Synpunkterna kan appliceras på samtliga läroplaner. Skolverkets förslag är markerade med rött medan våra ändringsförslag är markerade med grönt.

Grundläggande värden

Skolan ska gestalta och förmedla de värden och rättigheter som uttrycks i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) samt i FN:s Kvinnokonvention.

En likvärdig utbildning

Skolan ska aktivt och medvetet främja ~~elevernas~~ kvinnors och mäns, flickors och pojkar, lika rättigheter och möjligheter ~~oberoende av könstillhörighet~~. Skolan har också ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Eleverna ska uppmuntras att utveckla ~~sina~~ förmågor och intressen utan ~~fördomar~~ att begränsas av ~~föreställningar om~~ vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska också verka för att ~~eleverna~~ flickor och pojkar möts och arbetar tillsammans ~~oberoende av könstillhörighet~~. Oavsett om utbildningen är förlagd till en arbetsplats eller äger rum i skolan ska den präglas av ett jämställdhetsperspektiv.

Gymnasieskolans uppdrag

Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande i utbildningen får möta frågor som rör ~~sexualitet och relationer~~. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och stärka deras förutsättningar att göra trygga och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av ~~jämställdhet~~, frivillighet, ömsesidighet ~~och~~ respekt och frihet från våld och frihetsberövning. ~~Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang.~~ Skolan ska säkerställa att samtliga elever utvecklar ett kritiskt förhållningssätt till pornografi och pornografins inneboende syn på sex, relationer, makt och kön.

SVERIGES KVINNOLOBBY

Övergripande mål och riktlinjer

Alla som arbetar i skolan ska se till att undervisningen till innehåll och uppläggning präglas av ett jämställdhetsperspektiv och att eleverna ges möjlighet att mötas och arbeta tillsammans ~~oberoende av könstillhörighet~~ oberoende av kön. I kunskapsområdet sex- och samlevnad ska flickor och pojkar ges möjlighet att ha viss del av undervisningen var för sig.

Elevernas ansvar och inflytande

Alla som arbetar i skolan ska verka för att ~~eleverna oberoende av könstillhörighet~~ flickor och pojkar får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen.

Rektorns ansvar

Utbildningen präglas av ett jämställdhetsperspektiv och att den organiseras så att den ger utrymme för ~~eleverna~~ flickor och pojkar att mötas och arbeta tillsammans ~~oberoende av könstillhörighet~~.

2019-04-26, Stockholm

Clara Berglund

Generalsekreterare

SVERIGES KVINNOLOBBY

Växel: 08-33 52 47

Karlbergsvägen 86A

113 35 Stockholm

sverigeskvinnolobby.se

twitter.com/kvinnolobbyn

facebook.com/sverigeskvinnolobby

facebook.com/sverigeskvinnolobby

KARLBERGSVÄGEN 86 A

113 35 STOCKHOLM

08-33 52 47

info@sverigeskvinnolobby.se

www.sverigeskvinnolobby.se